Acțiuni practice de nediscriminare în mediul școlar

Prof.dr. Gheorghina Liliana BÎRLĂDEANU,

Școala Gimnazială "Nicolae Bălcescu"/Colegiul Național "Onisifor Ghibu" Oradea

Acțiunile de intervenție educativă pentru egalitatea de șanse în școlile din România sunt într-o fază incipientă, nediscriminarea abordându-se în mod pregnant la nivelul reglementărilor (interzicerea segregării entice, dreptul copiilor cu dizabilități de a participa la învățământul de masă, drepturile egale ale ambelor sexe la educație, legislația non-discriminare etc). Trebuie să recunoaștem faptul că în procesul educativ, rareori sunt prezente elemente care realizează, zi de zi, procesul unei educații în spiritul diversității și al egalității de șanse.

În acest articol mă voi axa pe aspectele legate de școală ca element al sistemului social în care crește copilul, relația cu familia și specialiștii și managementul clasei. Pentru cadrele didactice, gestionarea relației cu copiii din grupuri vulnerabile poate fi foarte dificilă și poate însemna un efort uriaș, mai ales în condițiile în care școlile dispun de puține resurse (umane și materiale). În acest context, unul dintre cele mai eficiente moduri în care profesorul poate acționa este apelarea la actori externi, care să îl ajute sau să îl orienteze în situațiile în care întâmpină probleme. În afara școlii, în cele mai multe cazuri există expertiză și disponibilitate.

De aceea, este de maxima importanță colaborarea profesorului/ dirigintelui/ învățătorului cu specialişti din domeniul educaţiei speciale, cu O.N.G.-uri care au ca scop integrarea copiilor cu dizabilități sau a copiilor romi, sau a celor specializate pe teme de drepturile omului, egalitate de gen. În același timp, de cele mai multe ori familia poate fi cel mai important sprijin, la fel, în cazul copiilor cu dizabilități, specialiștii (asitenți personali, psihologi, medici) care îi au în grijă.

Sunt exemple considerabile ale unor unor părinți ai căror copii au dizabilități, pentru care profesorii sau învățătorii din învățământul de masă opun rezistență mare în a include personal extern în colectivele și/activitățile clasei. Și totuși, odată acceptați, s-au dovedit o resursă excelentă și o sursă de învățare foarte bună pentru cadrelele didactice. Acest fapt se datorează și distribuirii efortului între mai multe persoane.

Câteva exemple de acțiuni de tip intervențional:

- *Parteneriatul cu elevul*

Implicarea elevilor ca parteneri în luarea unor decizii se poate dovedi mai eficientă decât a impune deciziile. În acest context, la începutul fiecărui an școlar stabilesc regulile clasei împreună cu elevii. Ei vin cu propuneri, le discutăm, le scriem în caiete și apoi le votăm penyru ca să le respecte. Deci, elevii devin partenerii mei în construirea regulamentului clasei. Un alt exemplu este stabilirea activităților din Școala Altfel, Săptămâna Verde și a ordinii acestora. De asemenea, orice temă nouă poate porni de la propriile lor cunoștințe, experiențe și istorii personale. Reușesc astfel să contextualizeze informația, să găsească corespondențe cu ceea ce trăiesc și să își formeze mult mai facil competențe.

- *Intervenția versus fuga*

În situația în care un elev are un comportament problematic (plânge, strigă, deranjează colegii) reacția de tip pedeapsă sau de a-l excude din activitate reprezintă mai degrabă o fugă din calea problemei apărute. Astfel, este recomandată intervenția cât mai rapidă și cu tact pentru corectarea comportamentului, pentru a evita producerea lui pe viitor.

- *Definirea corectă a comportamentelor, fără etichetare*

Orice comportament este învățat și orice comportament se menține atâta timp cât produce efecte de natură fie să producă ceva pozitiv ("dacă îl întreb pe colegul de bancă, aflu răspunsul"), fie să înlăture ceva negativ ("dacă arunc cărțile pe jos, profesorul mă va lăsa în pace/nu mă va întreba despre…"), fie pentru că persoana nu are intrumentele să comunice ceva[1] . Exact după cum comportamentele se învață, se învață și renunțarea la un comportament. Pentru a înlătura un comportament, este important să înțeleg ce îl produce și ce efecte are el, conștiente sau inconștiente, pentru copil. Dacă reușim înlăturarea cauzelor, sau dacă lucrăm în zona efectelor produse, comportamentul poate să dispară. Înțelegerea de către copil a propriilor mecanisme care declanșează și întăresc comportamentul este importantă pentru a-l schimba. De multe ori, comportamentele au la bază emoții, iar copiii pot benefica de ajutor pentru a-și exprima emoțiile altfel decât prin comportamente problematice.

- *Prevenție, nu combatere*

Cele mai multe dintre problemele de comportament sau dintre stările copiilor au cauze care se pot defini. Comunicarea cu familia și o relație bună cu părinții, bazată pe încredere și parteneriat, poate ajuta să fie identificate, de îndată ce se întâmplă, evenimentele neplăcute de acasă sau de la școală. O bună comunicare cu elevul, cu părinții și întreprinderea unor acțiuni ca: activități de cunoaștere, aprecierea copilului în fața grupului atunci când dă primele răspunsuri bune, manifestarea față sa curiozității profesorului față de cultura din care vine pot preveni situațiile discriminatorii înainte de a apărea.

- *Acțiune conform unor obiective rezonabile*

Fiecare copil este diferit, iar copiii din grupurile vulnerabile resimt cu atât mai acut aceste diferențe. De aceea, abordarea egalitaristă (toți sunt la fel, toți trebuie să progreseze la fel, toți trebuie să-și însușească aceleași cunoștințe, în acelși grad) îl va face pe copil să simtă diferența ca pe o tară, un stigmat. Diferențele pot fi însă utilizate pentru a depista cele mai bune căi pentru ca un elev să progreseze. A lucra diferențiat cu un copil cu dizabilități, de pildă, luând în calcul posibilitățile lui, și a fixa obiective rezonalibe, pe termen scurt, este o soluție mai bună decât a aștepta ca el să fie "ca ceilalți".

- *Intervenția integrată la nivelul școlii și familiei*

[1] Managementul Clasei. Ghid pentru învățători și profesori, D.E. Tudose (coord.), B. Bursuc, A. Popescu, UNICEF, Centrul Parteneriat pentru Egalitate 2007

Există un întreg lanț de persoane, organizații și resurse la care dirigintele sau profesorul poate apela în procesul educativ, astfel încât să fie asigurată egalitatea de șanse. Din această categorie fac parte profesioniștii din exterior și cei din interior.

Exerții din exterior sunt acele persoane specializate într-o latură din sfera drepturilor omului, educației speciale, prolematicii de gen, cunoașterii comunităților de romi. Pot fi profesori, psihologi, psihiatri, medici, asistenți sociali, mediatori sanitari sau școlari, inspectori romi, avocați, persoane din organizațiile neguvernamentale etc. Ei pot veni cu o perspectivă mai largă asupra mediului în care trăiesc copiii din grupurile vulnerabile, asupra problemelor cu care se confruntă grupurile vulnerabile, pot oferi date și cercetări sociologice, informații despre intervenție, exemple de bune practici aplicate de alții, ajutor concret, prezența la clasă pentru observare și feed-back, implicarea periodică în activități cu elevii.

Implicarea familiei copiilor din grupuri vulnerabile este fundamental pentru procesul de educație. Dacă, la prima vedere, o mama analfabetă nu poate părea un partener de dialog pentru profesor, aceasta se poate dovedi, de fapt, un sprijin incredibil. Dacă i se vor explica cerințele și progresele copilului, comportamentele lui, dacă i se vor cere detalii sau opinia în gestiunea comportamentelor lui, mama poate fi atât o susrsă de informare excelentă, cât și un bun partener în a direcționa copilul în continuare. Valorizarea fiecărui pas pe care acesta îl face în fața părintelui îi va crea un sentiment de confort și de încredere și îl poate determina să discute cu propriul copil atât în perioadele lui bune, pentru a-l încuraja, cât și în perioadele lui mai puțin bune.

Experții din interior. Consilierul psihopedagogic poate veni cu sprijin în identificarea abilităților speciale ale copilului, modul lui de relaționare, eventuale probleme socio-afective. El poate sfătui și sprijini în a găsi modalitățile de lucru potrivite copilului la ore.

Logopedul poate identifica dificultățile și tulburările de limbaj și, în afară de intervențiile lui, poate îndruma în modul de lucru portivit cu un elev care are astfel de probleme. Profesorul de sprijin/itinerant/coordonator intervine în a rezolva problemele de învățare și adaptare pentru copiii cu CES. Din păcate, știm că multe unități școlare nu au deloc un astfel de profesor sau el deservește prea mulți copii ca să poată asigura un sprijin de calitate. În acest context, o variant propice ar fi lucrul cu voluntari și cererea sprijinului experților externi, atunci când nu există resurse interne în școală.

Profesorii ca ”resursă” pot avea greutăți și experiențe similare și există șansa de a descoperi la ei bune practici în incluziunea cu succes a elevilor din grupuri vulnerabile. Alte persoane care ar putea veni să sprijine activitatea școlară cu aceste categorii de elevi este personalul auxiliar (bibliotecara, secretarele). Personalul didactic auxiliar poate sprijini profesorul cu resurse informaționale, cu contactarea unor resurse externe, astfel încât cadrele didactice să aibă acces la cât mai multe date în ce privește procesul de educației pentru diversitate.

Sumarizând, e important să cunoaștem îndeaproape fiecare elev și să profităm de toate categoriile de resurse posibile pentru a diminua eterogenitatea colectivelor de elevi și pentru a eficientiza progresul fiecărui elev prin acțiuni personalizate.

Bibliografie:

D.E. Tudose (coord.), B. Bursuc, A. Popescu, *Managementul Clasei. Ghid pentru învățători și profesori, UNICEF, Centrul Parteneriat pentru Egalitate,* 2007